

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1630

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Fecr Yayınları

Yayın No | Publication Number: 985

Kitap Adı: Kur'an'da Allah'ın İsimleri -Cahiliyeden İlk Dönem Kelamına İtikadî Dönüşüm-

Book Title: The Names of Allah in the Qur'an -The Theological Transformation from the Jahiliyya to the Early Theology-

ISBN: 978-625-5576-39-2

DOI: doi.org/10.70458/fcr.9786255576392

Yazar | Author: Emre KÖKSAL | orcid.org/0000-0003-1251-9347

Kurum | Institution: Süleyman Demirel Üniversitesi

ROR ID: ror.org/04fjtte88

Editör | Editor: Fatmanur CERAN KÖKSAL | orcid.org/0000-0002-3748-776X

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book - Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 146

Yayın Tarihi | Publication Date: Haziran | June 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAB | Dinî konular: felsefe | Religion & beliefs: philosophy

BISAC: REL067000 | Din / Felsefe | Religion / Philosophy

THEMA: QRAB | Dinî felsefe / İnanç ve düşünce üzerine sorgulayıcı metinler | Religious philosophy / Enquiry into belief and thought

LC: BP134.A4 | Kur'an'da Allah'ın isimleri – Kelamî yorum | Names of God in the Qur'an – Doctrinal theology

Atf Bilgisi | Cite as: Köksal, Emre. *Kur'an'da Allah'ın İsimleri -Cahiliyeden İlk Dönem Kelamına İtikadî Dönüşüm-*. Fecr Yayınları, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Kur'an'da Allah'ın İsimleri

-Cahiliyeden İlk Dönem Kelamına İtikadî Dönüşüm-

Dr. Emre KÖKSAL

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Dr. Emre KÖKSAL

2011 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünden, 2013 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2016 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı tezli yüksek lisans programından 2023 yılında aynı üniversite, enstitü ve anabilim dalının doktora programından mezun oldu. Halen aynı üniversitede kelam alanındaki çalışmalarını sürdürmektedir.

He graduated from Anadolu University, Faculty of Economics, Department of Public Administration in 2011, and from Süleyman Demirel University, Faculty of Theology in 2013. He graduated from Süleyman Demirel University, Institute of Social Sciences, Department of Basic Islamic Sciences, thesis-based master's program in 2016, and from the doctorate program of the same university, institute and department in 2023. He is currently continuing his studies in the field of theology at the same university.

Kitap Hakkında

Kur'an'da Allah'ın İsimleri

-Cahiliyeden İlk Dönem Kelamına İtikadî Dönüşüm-

Bu çalışma, Kur'an'da yer alan bazı ilahî isimlerin cahiliye dönemi Arap şiirindeki karşılıklarını tespit ederek söz konusu isimlerin Müslüman Tanrı tasavvurunun şekillenmesindeki etkisini incelemektedir. Allah, Rahmân, İlâh, Rab ve Melik gibi kavramların hem İslam öncesi kullanım biçimleri hem de Kur'an'daki bağlamsal içerikleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Çalışma, antropomorfik nitelemelerin naslardaki görünümünü ve bu nitelemelerin ilk dönem kelam tartışmalarına nasıl yansıdığını analiz etmekte; Müşebbihe, Mücessime, Mu'tezile ve Ehl-i Sünnet gibi farklı kelam ekollerinin bu ifadelerle yaklaşımını değerlendirmektedir. Ayrıca Arap dilinin yapısal özelliklerinin Tanrı tasavvuru üzerindeki etkisine ve Kur'an'ın mevcut dilsel ve kültürel ortamda ortaya koyduğu tenzihî vurgulara dikkat çekilmektedir. Bu yönüyle çalışma, İslamî düşüncenin inanç boyutundaki tarihsel gelişimini anlamaya yönelik önemli bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Allah; Tanrı Tasavvuru; Antropomorfizm; cahiliye; Kur'an; Kelam

About the Book

The Names of Allah in the Qur'an -The Theological Transformation from the Jahiliyya to the Early Theology-

This study examines the influence of some of the divine names in the Qur'an on the shaping of the Muslim conception of God by identifying their equivalents in the Arabic poetry of the ignorance period. Both the pre-Islamic usage of concepts such as Allah, Rahmân, Îlâh, Rab, and Melik and their contextual content in the Qur'an are discussed comparatively. The study analyzes the appearance of anthropomorphic descriptions in the Qur'anic texts and how these descriptions were reflected in early theological debates, and evaluates the approach of different theological schools such as Mushabbiheh, Mujasimah, Mu'tazila and Ahl al-Sunnah to these expressions. Furthermore, it draws attention to the impact of the structural features of the Arabic language on the conception of God and the Qur'an's emphasis on the tanzîhi in the current linguistic and cultural environment. In this respect, the study makes an important contribution to understanding the historical development of Islamic thought in the dimension of belief.

Keywords: Allah; God Imagination; Anthropomorphism; Jahiliyya; Qur'an; Kalam

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	9
ÖN SÖZ	11
GİRİŞ	13
1. Konunun Önemi ve Amacı	13
2. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi.....	14

BİRİNCİ BÖLÜM

CAHİLİYE ARAPLARINDA TANRI TASAVVURU ve ARAP DİLİ.....	17
1. Cahiliye Din Kültüründe Tanrı Tasavvuru.....	17
1.1. Cahiliye Toplumunda Müşrik Tanrı Tasavvuru.....	19
1.1.1. Müşriklerin Tanrı İnancı.....	19
1.1.2. Müşriklerin Tanrı'yı Nitelediği Kavramlar.....	21
1.1.2.1. Allah İsmi.....	21
1.1.2.2. Rahmân.....	25
1.1.2.3. İlâh.....	27
1.1.2.4. Rab.....	31
1.1.2.5. Melik.....	34
1.2. Haniflerde Tanrı Tasavvuru	37
1.3. Cahiliyede Tanrı'ya İlişkin Diğer Yaklaşımlar.....	42
1.3.1. Yahudilikte Tanrı Tasavvuru	42
1.3.2. Hıristiyanlıkta Tanrı Tasavvuru.....	45
2. Arap Dilinin Yapısı.....	49
2.1. Arap Dilinin Başlıca Problemleri.....	50
2.2. İbrahimî Din Kültürünün Arap Diline Etkisi	54

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA ALLAH'IN İSİMLERİ ve ULÛHİYETE İLİŞKİN

YAKLAŞIMLAR	57
1. Allah'ın İsimleri.....	57
1.1. Kur'an'da Allah'ın Zâtına ilişkin Nitelemeler.....	59
1.2. Allah İsmi ve Anlaşılması.....	67
1.3. Rahmân İsmi ve Anlaşılması.....	69

2. Allah'ın Sıfatları	71
2.1. Allah'ın Zâtına İlişkin Haberî Nitelemeler	71
2.2. Allah'ın Fiillerine İlişkin Haberî Nitelemeler	79
3. Ulûhiyete İlişkin İnsanbiçimci Dilin Kullanımı	83
3.1. İlâh.....	84
3.2. Rab.....	87
3.3. Melik.....	90
4. Tenzihî Tanıma İlişkin Nitelemeler	93
4.1. Putlara Benzerliğin Reddi	93
4.2. Putlar Dışındaki Varlığa Benzerliğin Reddi.....	96
5. Allah'ın Mücerred Kavramlarla Anlatılması	99
5.1. Şey'iyet	99
5.2. Mâhiyet.....	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALLAH'IN İSİMLERİ BAĞLAMINDA ORTAYA ÇIKAN İLK

KELAMÎ YAKLAŞIMLAR	105
1. Hz. Peygamber ve Sahabenin Naslara Yaklaşımı.....	105
2. Kelam'da İsim/Sıfat Teorilerinin Kur'anî Temelleri ve Anlaşılması	111
2.1. Teşbihî Yaklaşım.....	115
2.2. Tenzihî Yaklaşım	118
2.3. Sünnî Te'vil Tavrının Ortaya Çıkışı.....	123
3. Kur'an'ın Tanrı Tasavvuruna Kelamî Yaklaşımın Müdahalesi ...	126

SONUÇ	131
--------------------	-----

KAYNAKLAR	135
------------------------	-----

DİZİN	145
--------------------	-----

KISALTMALAR

A.Ü.İ.F.	: Ankara/Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
A.Ü.İ.İ.F.	: Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
b.	: Bin/ibn/oğlu, binti/kızı
Bkz./bkz.	: Bakınız
(by)	: Baskı yeri yok
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
E.Ü.İ.F.	: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
H.Ü.İ.F.	: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Hz.	: Hazreti
İ.A.	: İslam Ansiklopedisi
İ.Ü.İ.F.	: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
m.ö.	: Milattan önce
M.Ü.İ.F.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ö.	: Ölüm tarihi
P.Ü.İ.F.	: Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
S.D.Ü.İ.F.	: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
SDÜ	: Süleyman Demirel Üniversitesi
(ty)	: Tarih yok
U.Ü.İ.F.	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
vd.	: ve devamı, ve diğerleri
Yy.	: Yayını/yayınları/yayınevi

ÖN SÖZ

İnsanı diğer canlılardan ayıran özelliklerin başında akıl yer almaktadır. Ancak insanın düşüncesini önemli ölçüde belirleyen çevre ve eğitim gibi faktörlerden dolayı insanî bir meleke olan akıl bireylere göre farklılık göstermektedir. Gerek akıl gerek kendisine bildirilenler ile yaratıcısını tanımak ve O'nun niteliklerini kavramak için gayret gösteren insan, bu konuda ortak bir bakış inşa etme imkanı bulamamıştır. Dolayısıyla bu durum, birbiriyle belli ölçüde benzeşen ancak önemli sayılabilecek farklılıkları da barındıran tanrı tasavvurlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İnsanın var olduğu ilk andan bu zamana kadar geçen süreçte onun düşüncesini etkileyecek birçok farklılaşma yaşanmıştır. Bu süreçte insanın tanrıya ilişkin bir isimlendirme faaliyetinden bahsetmek mümkündür. Genelde toplumlar özelde ise her birey sahip olduğu kültürel birikime göre inandığı kutsal varlığı farklı niteliklerle anlamaya ve tanımaya çalışmıştır. Ayrıca bütün dinî öğretilerde kutsal olduğuna inanılan varlığı niteleyen ifadeler aracılığıyla söz konusu varlığa zihnî düzeyde bir yücelik atfedilmektedir.

Tanrı'ya ilişkin tanımlamalar bütün dinî metinlerde yer almaktadır. Ancak dinî metinlerdeki nitelermelerden hareketle ortaya çıkan Tanrı tasavvuru, muhatap alınan toplumun diline ve düşünce düzeyine göre gerçekleşmiştir. Yani dinî metinlere bakıldığında Tanrı'yı niteleyen ifadeler bazen somut bazen soyut manalara karşılık gelmektedir. Bu anlamda insandan insana, toplumdaki topluma ve dinden dine değişen bir Tanrı tasavvuru ile karşılaşmak olası bir durumdur. Ancak söz konusu durum, kültürlerarası etkilenmeye herhangi bir engel oluşturmamaktadır.

Kur'an'da Allah'ın İsimleri -Cahiliyeden İlk Dönem Kelamına İtikadî Dönüşüm- adlı bu çalışmada İslam'ın içine doğduğu

cahiliye toplumunda var olan Tanrı inancı, Tanrı hakkında kullanılan bazı ifadeler ve söz konusu ifadelerin İslam kültüründe kullanımı karşılaştırmalı olarak ele alınmakta, yine bu ifadelerin benzer ve farklı yönlerine işaret edilmektedir. Ayrıca her iki toplum için kabul edilen Tanrı tasavvurunun hangi ölçüde benzeştiği ve İslamî Tanrı tasavvurunun cahiliye Tanrı tasavvurundan nasıl farklılaştığına yer verilmektedir. Söz konusu farklılaşmaya kelamın ne şekilde müdahil olduğu ayrıca belirtilmektedir.

Çalışma, bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte konunun önemi ve amacına ilişkin açıklamalardan sonra çalışmanın kapsam ve yöntemine yer verilmektedir. Birinci bölümde cahiliye din kültüründe mevcut Tanrı tasavvuru ele alınmakta ve bu anlamda cahiliye döneminde var olan müşrik, Hanif, Yahudi ve Hıristiyanların Tanrı'ya ilişkin yaklaşımları incelenmektedir. Ayrıca söz konusu döneme ait dilde var olan birtakım problemlere değinilmekte ve Tanrı tasavvurunun izahında Arap dilinin hangi ölçüde etkili olduğuna işaret edilmektedir. İkinci bölümde Allah'ı nitелеmek için kullanılan isim ve sıfatların Kur'an'da geçiş şekilleri ve söz konusu ifadelerde yer alan insanbiçimci dilin kullanımı, ilgili dönemin kelam kaynaklarından yararlanılarak tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bunun yanı sıra cahiliye kültüründen kaynaklanan ve Kur'an dilinde kendine yer bulan, zaman zaman insanbiçimci Tanrı tasavvuruna da sebep olan ifadelerin Kur'an'daki kullanım şekillerine ve söz konusu ifadelerin tenzih vurgulamada sıkça yer aldığına işaret edilmektedir. Üçüncü bölümde ise insanbiçimci dil algısının Hz. Peygamber ve sahabe döneminden itibaren ne tür bir değişikliğe uğradığı ve bu durumda kelamın hangi ölçüde belirleyici olduğu örnekler üzerinden değerlendirilmektedir.